

Filozofsko-odgojne postavke u pedagogiji Ivana Bosca

Glavina, Dorotea

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:481440>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-30**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education -
Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**DOROTEA GLAVINA
DIPLOMSKI RAD**

**FILOZOFSKO-ODGOJNE POSTAVKE U
PEDAGOGIJI IVANA BOSCA**

Čakovec, rujan 2019.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Čakovec)**

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnice: Dorotea Glavina

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Filozofsko-odgojne
postavke u pedagogiji Ivana Bosca**

MENTOR: doc. dr. sc. Draženko Tomić

Čakovec, rujan 2019.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
SUMMARY	2
1. UVOD	4
2. ŽIVOTOPIS IVANA BOSCA (1815.–1888.).....	5
3. PEDAGOGIJA IVANA BOSCA	8
3.1. Postavke Boscove pedagogije	9
3.2. Boscova vjera u odgoj	10
3.3. Preventivni sustav	10
3.3.1. Postavke preventivnog sustava	12
3.3.2. Razum i razumnost.....	15
3.3.3. Odgojna vjera	16
3.3.4. Odgojna ljubaznost.....	17
3.3.5. Korist preventivnog odgojnog sustava.....	18
3.3.6. Metoda „zdravlja, znanosti i svetosti“	19
3.4. Odgoj primjerom	19
3.5. Odgojno očinstvo	20
3.6. Odgojna zajednica	23
3.7. Odgoj odgajatelja	25
4. FILOZOFSKO-ODGOJNI ASPEKTI BOSCOVOG DJELOVANJA	28
4.1. Aksiološka dimenzija odgoja	29
4.2. Odgojni optimizam.....	30
4.3. Nezaobilazna oznaka – kršćanski humanizam	31
5. ZAKLJUČAK	36
LITERATURA.....	38
KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA	40
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	41

Sažetak

U radu se iznose temeljne postavke odgojnog djelovanja pedagoga i teologa Ivana Bosca. Najprije se prikazuje Boscove glavne naglaske iz njegova života ukratko iznoseći njegovo djelo i značaj za pedagoško i filozofsko-odgojno djelovanje među djecom i mladima. Njegov je odgoj specifičan utoliko što se temelji na razumu, vjeri i ljubaznosti. Također, specifičnost se sastoji i u odgojnom zalaganju, odnosno prisutnosti odgajatelja u svim životnim prilikama koje odgojenik proživljava. Nakon prikaza i razrade Boscove pedagogije slijedi analiza njegovog sustava s filozofskog gledišta koji pojašnjava povezanost odgoja s religijom, odnosno kršćanstvom. Tu je u središtu kršćanski humanizam koji se temelji na optimizmu koji podrazumijeva fokus na ono pozitivno u mladom čovjeku. Bosco prihvaća odgajanika takvog kakav jest te se trudi shvatiti ga.

Cilj ovog diplomskog rada je prikazati odgojne metode Ivana Bosca, kao i njihovu važnost, svrhovitost i učinkovitost. Da bi se lakše shvatio, njegov odgojni sustav promatra se u skladu s vremenom u kojem je djelovao. Naime, to je bilo doba industrijske revolucije kada je odgoj bio zapostavljen, a djeca kao žrtve obiteljskih problema i poteškoća potisnuta na rub društva. Ivan Bosco se istaknuo kao čovjek koji je cijeli svoj život posvetio djeci kojoj su odgoj, obrazovanje te toplina doma i obitelji bili uskraćeni. On je to omogućio osnivajući oratorije koji su se kasnije proširili po cijelome svijetu. Na kraju rada dolazi se do zaključka kako Boscov odgojni sustav poziva na promišljanje i preispitivanje odgojne nakane.

Ključne riječi: Ivan Bosco, preventivni sustav, odgoj, odgojni optimizam

Summary

The thesis presents foundational principles of the educational activity of John Bosco, a pedagogue and theologian. Firstly, main highlights of Bosco's life are laid out summarizing his work and significance for pedagogical, philosophical and educational activity among children and the youth. His method of upbringing is specific because it is based on reason, faith and kindness. Furthermore, specifics are found in his commitment to the upbringing, i.e. an educator's role in every part of the educated's life. After a review of Bosco's pedagogy, an analysis of his system from a philosophical standpoint is given, which explains the link between upbringing and religion, i.e. Christianity. In this part Christian humanism is in the spotlight which is based on values and optimism which means to focus on a youngster's positive qualities. Bosco accepts the educated the way they are and puts all his efforts into understanding them.

The goal of this master's thesis is to give an insight into John Bosco's educational and upbringing methods, as well as their importance, purpose and effectiveness. Bosco's educational system is put into the context of his time so as to facilitate its understanding. Namely, we're talking about the Industrial Revolution era when upbringing was neglected, and the children were on the margins of society as the victims of family issues and difficulties. John Bosco stood out as a man who has devoted all his life to children whose upbringing, education and the comfort of a home and family were denied. He enabled that to happen by founding oratories which later spread across the world. At the end a conclusion is made that Bosco's educational system calls for thought and review of educational intentions.

Key words: John Bosco, preventive system, upbringing, educational optimism

*Mladi su spremni poslušati
sve što im zapovijeda onaj
za kojega znaju da ih voli.*
Ivan Bosco

1. UVOD

Ivan Bosco (1815.–1888.), pedagog u praksi s originalnim preodgojnim metodama nadahnutim kršćanskim zasadama, kao odgojni cilj postavlja formiranje solidarnih osoba, aktivnih i odgovornih građana, kompetentnih u struci i odgovornih u životu. Njegova pedagoška nastojanja naglasak stavljaju na aktivno sudjelovanje mladih, posebice iz rubnih društvenih skupina, kako ističe Chávez Villanueva (2009b). Ovaj diplomski rad bavi se Boscovim životom, djelovanjem, pedagoškom metodom i filozofsko-odgojnim načelima i danas primjenjivih u odgoju mladeži.

Poslije uvoda, u narednom poglavlju nalazi se Boscov životopis. Ukazano je na činjenicu kako je prepoznao probleme svoga vremena, definirao izazove i aktivno rješavao probleme. Bosca se ističe kao čovjeka od djela. U trećem poglavlju su postavke pedagogije Ivana Bosca s naglaskom na posebnosti njegovih odgojnih metoda, među kojima *preventivni sustav* zauzima posebno mjesto. Temelje tog sustava čine tri vrijednosti: razum, vjera i ljubaznost, a glagol „odgajati“ sadržajno treba značiti „ljubiti“. Njegov se odgojni sustav ponekad naziva i pedagogijom dobrote ili pedagogijom djelotvorne ljubavi. Četvrto poglavlje donosi filozofsko-odgojne aspekte Boscovog djelovanja promatrano iz perspektive filozofije, aksiologije i teleologije odgoja. Zaključak podcrtava važnost rečenog.

2. ŽIVOTOPIS IVANA BOSCA (1815.–1888.)

Ivan Bosco je rođen 16. kolovoza 1815. u Becchiju, u blizini Torina (Italija) u seljačkoj obitelji koja se odlikovala radom i štedljivošću. Još nije navršio ni dvije godine kad je umro njegov otac. U dobi od devet godina započelo je njegovo školovanje. Kao dječak odlikovao se organizacijskim sposobnostima: rado je okupljao svoje vršnjake, susjede i pridošlice iz drugih zaselaka. Smatrali su ga jako nadarenim djetetom (Sirovec, 2003).

Godine 1831. Bosco je otišao u Chieri, veći gradić u pokrajini Monferrato, kako bi se ozbiljno posvetio učenju. Krajem školske godine 1830./1831. s odličnim ocjenama promaknut je u »treći tečaj gramatike« (gimnazije), a narednih godina, prema ondašnjem školskom sustavu, pohađa »humanistički tečaj« i »tečaj retorike«. Godine 1837. započeo je studij teologije, a 1841. zaređen je za katoličkog svećenika.

Iako je bio obdaren izvanrednim sposobnostima, Bosco je bio dijete svog vremena (Bosco, 2012). Stoga je za shvaćanje Bosca jako važno upoznati »ideološke sheme« koje su postavile osnovu njegovu mentalitetu kao što su: studij, knjige, duhovno vodstvo, propovijedi i sl. Povjesničar Pietro Stella, prema navodu T. Bosca (2012), u prvom svesku knjige »Don Bosco u povijesti katoličke religioznosti«, (str. 59-78) posvećuje dvadesetak stranica tom predmetu između kojih valja izdvojiti nekoliko tvrdnji:

»*Dogmatska teologija* onog vremena naglašavala je da za svaku pojedinost treba dati račun božanskom sucu u očekivanju vječnog života ili vječne smrti. Običavala je promatrati sve stvari koliko imaju vrijednost s obzirom na vječnost, i to sve pod vidom nagrade ili osude.«

»*Moralna teologija* usredotočila je sve stvari na odnos između božanskog zakona i slobode. Odgajala je zato da se vlastito djelovanje promatra kao odgovorno prilagođavanje božanskom zakonu.«

»*Sveto govorništvo* za sjemeništarece pripomoglo je da se pothranjuje stanje tjeskobe koje je moglo proklijati u vrlo osjećajnim religioznim dušama. Navodilo je razloge za velike i teške obveze koje nalaže svećeništvo, jako velike opasnosti koje dolaze iz preuzimanja svete službe (opasnosti od svijeta, od žena, rastresenost svake vrste), stroge račune koje božanski gospodar traži od svojih službenika.«

Do 1841. Bosco je poznao samo siromaštvo sela. Nije znao što je to bijeda gradskih predgrađa. Bio je potresen viđenim. Gradska predgrađa bila su područja društvenih nemira i pobuna, mjesto razočaranja. Mladići su lutali ulicama, nezaposleni, tugaljivi, prisiljeni životnom situacijom i na najgore. Pokraj glavne

gradske tržnice nalazila se »tržnica mlade radne snage«. U *Uspomenama iz Oratorija* spominje da su prve skupine dječaka kojima se uspio približiti bili tesari, zidari, ličioci, kaldrmari, cjepači drva i drugi koji su došli iz daleke okoline. Ta mladež je bila prva žrtva industrijske revolucije (Bosco, 2012). Sinovi siromašnih obitelji, često obitelji bez posla, tražili su bilo kakav posao, samo da prežive. Vidio ih je kako se penju na zidarske skele, traže posao sluge u nekoj trgovini, kucaju na vrata kao dimnjačari. Vidio ih je također kako igraju za novac na rubovima ulica, mrkog i odlučnog izgleda i spremni na sve samo da se probiju u životu. Kad je pokušao približiti im se, s nepovjerenjem i prezirom udaljavali su se od njega. „Nisu to bili oni dječaci iz Becchija, nisu tražili priče i mađioničarske igre. To su bili oni »vukovi«, divlje zvijeri iz njegovih snova, iako je u njihovim očima bilo više straha nego divljine“ (Bosco, 2012, str. 96). U takvom okruženju Bosco je naslućivao svoje poslanje: posvetiti se odgoju siromašnih i napuštenih dječaka (Chiavarino, 2013).

U tom smislu počeo je osobno poučavati mladiće iz grada. Njihov broj se samo povećavao. Poučavanje je obuhvaćalo sviranje glazbenih instrumenata, čitanje, pisanje, učenje gramatike, aritmetike, metričkog sustava, tjelovježbu i razne igre (Koščak, 2012). Od pedesetih godina devetnaestog stoljeća, Boscovo djelo se počelo razvijati u dva različita područja: humanističke škole i obrtničke škole (radionice). Mladići koji su pohađali humanističke škole zvali su se »učenici«, a oni koji su pohađali obrtničke škole ili radionice, nazivani su »zanatlije« (Bosco, 2018).

Aritmetički sustav se u Boscove škole počeo uvoditi 1846. godine. U tu svrhu napisao je knjižicu *Decimalni metrički sustav jednostavno izložen*.¹ Iduće godine je napisao knjigu *Biblijska povijest za uporabu u školama*, biblijske kateheze za mlade. Tijekom zime 1846.–1847. svake su večeri u prosjeku imali oko tristo učenika (Bosco, 2018). Kad je gradsko vijeće izvješteno o tome, Oratorij (tako se zvala škola i boravak za mladež) je nagrađen godišnjim iznosom od tristo franaka koji je isplaćivan narednih trideset godina (do 1878.). Za nekoliko godina večernje su se škole proširile u svim važnijim pijemontskim gradovima.

¹ Izvorni naslov: *Il sistema metrico decimale ridotto a semplicità preceduto dalle prime operazioni dell'aritmetica ad uso degli artigiani e della genti di campagna* (Bosco, 2018, str. 187)

Katoličko štivo, mjesečnik u obliku knjižice za prosvjetu kršćanskog puka, Bosco povremeno objavljuje od 1853. godine. Iste godine je otvorio prve radionice za postolare i krojače. Sljedeće godine otvorio je knjigovežnicu, a 1856. započela je s radom stolarija. Za petu radionicu, tiskaru, dobio je dopuštenje tek 1861. godine.

U drugoj polovici 19. stoljeća umnažaju se katolički odgojni zavodi. Osnivaju se i religiozna udruženja, ustanove za uzajamnu pomoć, osiguravajuća društva i narodne banke. *Ospizio* – ubožiste (konvikt) – je naziv za kuće za mlade zanatlije u kojima su stanovali siročad i napušteni dječaci. Godine 1872. Bosco prima zavod u Valsaliceu za mladiće iz aristokratskih obitelji.

»Skicu« odgojnog sustava za »upotrebu u salezijanskim kućama« napisao je Bosco 1876. Skica ima tek devet stranica, od kojih svaka započinje općim pregledom načina odgoja u dva područja: *represivni (prisilni) odgojni sustav* (koji primjenjuje država, vojska i dr.) i *preventivni odgojni sustav* (koji on želi primjenjivati u svojim ustanovama). Pod naslovom *Preventivni odgojni sustav* Bosco iznosi odgojni sustav kako ga on razumije i kako ga je on u svojim oratorijima primjenjivao. Temelji se na razumu, vjeri i ljubaznosti. Isključuje svaku nasilnu kaznu a nastoji odstraniti čak i lakše kazne. Ravnatelj i asistenti poput su ljubaznih očeva: razgovaraju, vode, savjetuju i ljubazno ispravljaju pogreške. Odgajanik se ne osjeća ponižen, već postaje prijatelj (Bosco, 2012).

Kao izraz Boscove želje za organiziranim i učinkovitim pristupom radu s mladima nastaje Salezijanska družba koju čine svećenici i braća pomoćnici. Žensku granu družbe osnovao je s Marijom Dominikom Mazzarello (Bosco, 2013a). Od 1870. do 1880. nastaju salezijanske misije, a 1876. Bosco utemeljuje novu salezijansku obitelj – Suradnike – koji pomažu Crkvi u promicanju načela Salezijanske družbe.

Ivan Bosco je preminuo 31. siječnja 1888. godine. U katoličkoj Crkvi štuje se kao svetac od 1934. godine.

3. PEDAGOGIJA IVANA BOSCA

Golubović i suradnici (2016, str. 136) odgoj su definirali kao „svojevrsan privilegij čovjeka, koji pretpostavlja u prvom redu pozitivno djelovanje, proces razvoja, izazov odrastanja, poziv na čuvanje vrijednosti, a temeljito obilježava život svakog pojedinca i društva u sredini“. Pedagogija Ivana Bosca ističe se po tome što promatra mladog čovjeka u svoj njegovoj cjelovitosti. (Bosco, 2013c). Jedan od najspecifičnijih elemenata Boscove odgojne metode je postaviti mlade u središte odgojne i apostolske pozornosti (Chávez Villanueva, 2009b). Bitni su trenuci igre i zabave, podržava se ono što mladi vole i čime se oni bave pomoću kazališta, glazbe, animiranja i sl. Svojim odgajateljima Bosco je ponavljao da trebaju voljeti sve što vole i mladi.

Boscova pedagogija je cjelovita jedino ukoliko uključuje neizostavni kršćanski element uočavaju gore spomenuti autori (2016). Bosco je postavio čvrst odnos i ravnotežu između uloge kršćanina i uloge odgajatelja. Vidljivo je to na primjeru njegovih tzv. oratorija koje pokreće od 1841. godine kroz koje se nastojalo raznolike, čovjeku uobičajeno bliske aktivnosti, dopuniti kršćanskim naukom i njegovom svekolikom praksom: molitvom, sakramentima, duhovnim vježbama i sl. (Silov, 2014). Ti prostori postaju istovremeno škola, crkva, mjesto za druženje i dvorište – sve usmjereno prema pripremi mladića za život (zanimanje) kako bi postali odgovorni građani i dobri kršćani. Radi se o svojevrsnoj cjelodnevnoj, aktivnostima obogaćenoj školi, u kojoj su se polaznicima bavili učitelji, majstori-instruktori, pomoćnici majstora, asistenti, animatori i drugi (Silov, 2014).

Bosco je smatrao kako odgajati znači željeti istinsko dobro mladima, a prvi je korak u tom pridobiti ga za prijatelja, osvojiti njegovo srce. U takvom odgoju u središtu je očito emocionalni dio ličnosti. Da bi se to postiglo sam odgajatelj se najprije treba osjećati voljeno. Odgajatelj je onaj koji se posvetio dobru svojih odgajanika te je prema tome spreman predati cijeloga sebe za njih (Bosco, 2013c).

3.1. Postavke Boscove pedagogije

Ljubav je najučinkovitija odgojna metoda, uvjeren je Bosco. Ona je središte odgoja i ona sve pokreće. Ljubav odgaja i ona je najmoćnije sredstvo koje je na raspolaganju odgajateljima i općenito prosvjetnim djelatnicima, a može uvelike doprinijeti promjeni i usavršavanju djece i mladeži. Kad se govori o ljubavi ovdje je valja shvatiti ne tek kao puki osjećaj nego je ona nastojanje da se drugome učini dobro, da se pomogne u nečijem odrastanju, da se neprestano pruža ruka brige i podrške o cjelini postojanja onih koje odgajamo. S pravom je njegova pedagogija djelotvorne ljubavi, svezremenska pedagogija (Golubović i sur., 2016).

Druga oznaka Boscova preventivnog sustava je osobni primjer. Odgajatelj postaje uzorom svojim odgajanicima, model ponašanja mladima koji ta ista ponašanja mogu usvojiti. Važno je pritom naglasiti kako izvođenje oponašajućeg ponašanja još uvijek ne mora značiti i stjecanje ponašanja. Međutim, dosadašnja pedagoška praksa pokazuje nam kako je odgoj primjerom ključan u odgojnom djelovanju. Uz vlastiti primjer Bosco za najveće uzore postavlja osobe vezane uz religiju (Isusa Krista, Mariju Pomoćnicu), ali i neku poznatiju djecu iz Oratorija, statut Oratorija i drugo (Golubović i sur., 2016).

Temeljna ideja Boscovog rada može se sažeti u maksimu: djelovati preventivno! Cilj preventivnog sustava je razvoj zdravlja, znanosti i svetosti mladih. Svjestan je kako su zdravi, sposobni i čestiti ljudi, ljudi čista uma, spretnih ruku, snažne volje i čiste savjesti koji mogu i hoće biti nositelji svekolikoga gospodarskog, društvenog, kulturnog, demografskog, duhovnog i moralnog napretka (Golubović i sur., 2016). Drugo važno obilježje Boscove pedagogije je njegova praktičnost, tj. volja da se mladi osposobe za konkretan život (Casella, 2005).

Bosco svima preporuča vedro raspoloženje te organiziranje slobodnog vremena i odmora, kao i to da osjete ljubav u stvarima koje ih manje vesele (red, učenje i samosvladavanje). Dječacima koji su zastranili, unatoč uključenosti u preventivni sustav, naglašava kako treba stvoriti čvrste odluke ne riječima nego djelima te se treba uzdati u nadnaravnu pomoć. Tako, Boscov sustav ide za jačanjem volje pojedinca.

3.2. Boscova vjera u odgoj

Bosco je uvjeren kako odgoj može promijeniti život. Upravo zato je cijeli život posvetio odgajanju i usavršavanju odgoja. Onaj tko je pravilno odgojen morao bi biti osoba koja će uvijek biti spremna suočiti se sa svim nedaćama i poteškoćama kako bi dosegla svoj cilj. Zato se on zalaže za građanski, moralni, religiozni i znanstveni odgoj svojih štićenika. Tako izvršavaju svoju građansku i kršćansku dužnost, poštujući zakon, ali i živeći po duhu (Nanni, 2014). Biti *pošten građanin* po Boscu ne znači samo poštovati zakone, biti pasivan i pokoran građanin, nego to podrazumijeva pravednost u društvenim odnosima, surađivanje u rješavanju problema i potreba društvenog života, brigu za opće dobro.

Jedna od komponenti odgoja kojoj je Bosco pridavao veliku važnost bila je sloboda. On ju nikome nije uskraćivao, štoviše i odgajatelje je nastojao potaknuti da je nauče ispravno koristiti. Za to im je potrebno: odgajateljska stručnost, ljubav prema nutarnjem životu, pozitivan stav prema sebi i drugima te osobita ljubav prema mladima (Bosco, 2013c). Uz slobodu i radost je jedna od sastavnica odgoja bez koje dobar odgoj mladih nije moguć. U Boscovoj kući radost postaje tako zarazan element da jednom prilikom Dominik Savio izgovara: „Kod nas se svetost sastoji u postojanoj radosti!“ (Bosco, 2013c)

Početak odgojnog procesa svakako zahtijeva zadobivanje povjerenja djece i mladih. Kad oni osjećaju da im se vjeruje, tada će osjetiti i da ih se voli. Bosco je uvijek bio spreman učiniti sve za mladiće. Uz to Bosco u mladima budi optimizam. On želi da oni budu ljudi nade, da budu odlučni, zauzmu se za dobro te da to rade u zajedništvu jedni s drugima (Nanni, 2014). Bosco je uvjeren da tko u mladosti bude dobar da će pretežno takav ostati cijeli život (Bosco, 2013a). Otud i on poput Sokrata potiče mlade da izaberu put kreposna života kako bi bili sretni cijeli život.

3.3. Preventivni sustav

Bosco razlikuje dva sustava u odgoju mladih: preventivni i represivni. Represivni se sustav sastoji u tome da se podložnici upoznaju sa zakonom, zatim se nadziru kako bi se otkrili prijestupnici te se, gdje je to potrebno, odredi zaslužena

kazna. Po ovom sustavu riječi i izgled odgajatelja trebaju uvijek biti strogi i prijeteći jer je on utjelovljenje ozbiljnog zakona, a sam treba izbjegavati svaku prisutnost s podložnicima jer je i zakon nepristran. Pojavljuje se među odgajanicima samo kad se radi o kažnjavanju ili prijetnji. Represivni je sustav Bosco rezervirao za sustav vladanja za odrasle. S druge strane, preventivni se sustav sastoji u tome da se upoznaju propisi i pravila neke ustanove, a zatim se nadzire tako da učenike uvijek prati budno oko ravnatelja ili njegovih pomoćnika (asistenata), koji kao prijazni očevi govore, upućuju u svaki događaj, savjetuju i ljubazno ispravljaju, što znači: onemogućiti odgajanje da učine prekršaj (Bosco, 2013c). „Preventivan je sinonim za predvidiv, pripremljen, predodređen“ (Nanni, 2014, str. 23). Preventirati također znači izbjeći konačnu propast onoga tko je već na lošem putu (Koščak, 2012). Ovakva asistencija je stalna pomoć, odnosno integriranje mladenačke nestalnosti i mobilnosti. Stalna prisutnost odgajatelja promatra se kao odgojni suživot i ona je odlučujuća za sam odgoj (Corallo, 2017). Odgajatelj bi trebao ići ususret potrebama odgajnika i njegovim načinima mišljenja i zamišljanja. Tu je potrebno kvalitetno i metodološki promišljati kako bi se moglo ispravno intervenirati na odgajnika. Dakle, važno je omogućavati ljudski razvoj odgojenika, a ne samo održavati disciplinu i postizavati optimalan školski uspjeh.

U odgojnim uvjetima prevencija bi značila izbjegavanje onih iskustava kod mladih koja bi mogla ozbiljno ugroziti njihov rast te pružanje sredstva s kojima se mogu samostalno suočiti sa životom i životnim poteškoćama kao i oblikovanje sredine u kojoj vrijednosti koje im se žele usaditi prije svega bivaju posvjedočene osobnim primjerom. Postoji, također i drugo značenje izraza *preventivni*. Nije potrebno samo izbjegavati loše, potrebno je usmjeravati na dobro putem hoda od tri etape:

- a) potražiti u sebi samima i u mladima dovoljnu energiju koja ih može voditi prema samostalnosti (optimizam);
- b) probuditi volju za napredovanjem i izgradnjom svjedočenjem vlastitim primjerom;
- c) pomoći mladima prepoznati i vlastite kvalitete i istovremeno im ponuditi konkretne prilike kako bi ih mogli razvijati u svim pravcima (Bosco, 2013c, str. 12).

Ferrero (2009) objašnjava preventivnu disciplinu uz pomoću sustava triju „P“. Prvi korak u potrazi za rješenjem nekog problematičnog ponašanja sastoji se u tome da se pažljivo promatra što se događa kad stvari loše krenu. P1 je prostor u kojem se

pojavljaju neke činjenice, koje su obično prethodna faza; P2 je ponašanje djece i P3 su posljedice. To je ono što se događa ili što djeca pokazuju kao rezultat vlastitog problematičnog ponašanja. Većina roditelja instinktivno intervenira u fazama P2 i P3. Dakle, u onom trenutku kada je već došlo do problematičnog ponašanja. Bosco skreće pažnju na P1 što znači da treba odlučiti što učiniti prije nego dođe do problema. Stoga treba djecu uvijek imati pod kontrolom i spriječiti dovođenje u situacije u kojima bi moglo doći do problematičnog ponašanja.

Preventivni sustav je jedan od Boscovih najvećih odgojnih ostvarenja, koji se pokazao izuzetno učinkovitim. Uvidjevši probleme djece i mladih svoga doba, ovaj je pedagog prepoznao važnost preventivnog djelovanja nasuprot represiji, prepoznavanje dobra koje mlada osoba u sebi nosi i pomoć da u njemu može ustrajati (Golubović i sur., 2016). Naravno, takav sustav zahtijeva „promišljanje, proučavanje, pripremu, stručnost, askezu, osjećaj zajedništva, raspravu, izlazak iz vlastitog narcizma“ (Nanni, 2014, str. 26).

3.3.1. Postavke preventivnog sustava

Pietro Braido, tumač Boscove pedagogije navodi da trideset šest godina Bosco nije imao određeno ime za svoj odgojni sustav (prema: Morrison, 2009), što znači da je više bio usredotočen na praksu. *Preventivni sustav* Ivana Bosca ima četiri dijela: prvi govori o onome što čini sustav i kako se promiče, drugi dio predstavlja primjenu, u trećem dijelu upoznaje nas s koristima sustava, a četvrti dio namijenjen je postavkama o kazni (Golubović i sur., 2016). Ciljana skupina su djeca i mladi, a poseban je naglasak na onima koji su siromašni i čiji je odgoj preuzela ulica. Danas djeca i mladi rastu u okruženju u kojemu su prisutni brojni rizični čimbenici koji potenciraju njihovu ranjivost, makar i uz mnoge zaštitne čimbenike (Golubović i sur., 2016).

Bosco naglašava kako odgojni rad pomoću preventivnog sustava podrazumijeva odgajaničko upoznavanje s propisima i pravilima ustanove, odgajateljsko odgojno praćenje odgojenika, a sve u svrhu da se odgajanicima onemogući učiniti prekršaj. Odgajatelj tada ima ulogu oca koji pazi, čuva i usmjerava svoje dijete i postaje dijelom te obitelji. Kako je odgajatelj ključan čimbenik u

odgojnom sustavu, gdje je i omiljen, kazna se jedino može očitovati u uskraćivanju odgajateljeve naklonosti. Takav pristup potiče hrabrost i ne ponižava. Bosco je protivnik fizičkog kažnjavanja i omalovažavanja jer takve kazne mlade izazivaju, a odgajatelja ponizuju. Nekad je dovoljan samo oštar pogled, a opomene i kazne (kada u najrjeđim slučajevima dođe do toga) ne trebaju se davati javno nego privatno kako bi odgajanik shvatio što je pogrešno učinio. Opazilo se da oštar pogled kod nekih proizvodi veći učinak nego što bi to učinila pljuska. Pohvala kad je neka stvar dobro učinjena, ukor kad je zanemarena, već je nagrada ili kazna (Golubović i sur., 2016). Što se tiče kazni, Bosco ističe kako u četrdesetogodišnjem iskustvu rada s mladima ne pamti da je nekoga kaznio (Golubović i sur., 2016). Odgajatelj si može postaviti pitanje: „Gdje je granica između kažnjavanja ili nekažnjavanja i nužnosti da se to čini?“ Međutim, Bosco ne daje odgovor na to pitanje, već ukazuje na drugi način razmišljanja.

Bosco naglašava kako bi trebalo pridobiti srce odgajnika na prijateljski način, urazumljivanjem, jer je mladenačka dinamika ona koja je zaslužna da se pokoja disciplinska mjera skrivi. Ono što on njeguje jest discipliniranje, važan odgojni postupak koji je u suvremenoj didaktičkoj i pedagoškoj misli nadvladao kažnjavanje. Disciplina može biti dana izvana ili iznutra (samodisciplina). Metode kojima se preventivni program ostvaruje pretpostavljaju povjerenje u dobro koje postoji u svakom čovjeku, pa tako i u djeci i mladima, poduzimanje prvog koraka i prisutnost u okružju u kojem se oni kreću, sudjelovanje u njihovim radostima i brigama, srdačnost i otvorenost prema njima te povjerenje (Golubović i sur., 2016).

„Neka se ne rabe ponižavajući izrazi. Neka se pokaže da se u nj polaže mnogo nade izražavajući spremnost da se zaboravi sve čim pokaže znakove popravljanja.“ (Bosco, 2003, str. 51) „Naravno da je lakše naljutiti se nego biti strpljiv, zaprijetiti dječaku umjesto uvjeravati ga: rekao bih da je našoj udobnosti i oholosti lakše kazniti one koji su naporni, nego ih ispravljati te ustrajno i blago podnositi.“ (Bosco, 2003, str. 50) Navedene Boscove misli pokazuju s koliko je optimizma, strpljivosti, ljubavi i vjere u mlade bio spreman posvetiti svo svoje vrijeme njihovom odgoju i razvoju. On ukazuje na važnost ustrajnosti i požrtvornosti radi postizanja najboljih ishoda koji se tiču dobrobiti mladih.

U odgoju mladih Bosco poziva svoje suradnike da ih osobno upoznaju, da ih slijede, da budu solidarni s njihovim životnim interesima, da se usklade s njihovim

potrebama i težnjama, da uspostave odnos s povijesnom sredinom u kojoj se mladi nalaze kako bi u potpunosti razvili razvijali svoju osobnost. Prijateljstvo i odgojni dijalog bio je trajni način Boscova odgojnog djelovanja. Nanni (2014) objašnjava kako se preventivni sustav jasno očituje u nekim temeljnim idejama, a krajnje sažete mogu se ovako nabrojiti:

- 1) prvenstvo djelotvorne ljubavi – Boscovo djelovanje ukorijenjeno je u temeljno osobno opredjeljenje kojemu je cilj činiti dobro, u najširem smislu riječi,
- 2) vjera u Božju dobrotu i milosrdno očinstvo,
- 3) duboko uvjerenje o veličini i krhkosti mladih i njihova dostojanstva Božjeg sinovstva,
- 4) način postupanja prema mladima prožet razumom, ljubaznošću i dubokim motivacijama koje proizlaze iz vjerničke vizije života,
- 5) temeljna odgojna struktura koja se oslanja na aktivnu i prijateljsku prisutnost, koja potiče inicijativu, poziva na rast u dobru i ohrabruje na oslobođenje od svakog ropstva,
- 6) od samog početka njegovo je djelo usmjereno odgajati dobre kršćane i poštene građane.

Ovakva preventivnost odvija se sustavno, odnosno upravlja se i povezuje sa svim vidovima koji je karakteriziraju. Zato je potrebno ponajprije krenuti od preventivnosti u njezinim mnogostrukim značenjima. Nadalje, nikada se ne smije izgubiti iz vida obzor vrijednosti koje ga nadahnjuju. Odgaja se ne samo poučavajući i motivirajući nego i uspostavljajući dobar odnos, prožet razumom, vjerom i ljubaznošću, kao i uspostavljajući ozračje pogodno i poticajno za dobro, stvarajući stalno odnose, navike i postupke, podržavajući prakticiranje slobode, odgovornosti, kritičnosti, solidarnosti. Odgaja se ne samo pojedinačno nego i kao odgojna zajednica. Dakle, odgaja se ne samo interpersonalno nego i institucionalno (Nanni, 2014). Obiteljsko i ambijentalno ozračje potiče na odgovorno i slobodno ponašanje, a društveni suživot potiče posvješćivanje o općem dobru i pripadnosti. Bosco je shvatio da je odgojni ambijent vrlo važan. Znao je i da oratorij mora biti cjelovita, odgojno-obrazovna institucija: dom, župa, škola, dvorište. Odgojni ambijent podrazumijeva i interakciju i utjecaj sredine. Osim što su u oratorij dolazili mnogi posjetioči, oratorijanci su izlazili u grad i tamo bili aktivni. Dakle, Boscovi sljedbenici su otvoreni i surađuju u svojoj sredini te joj daju značajan doprinos (Nanni, 2014).

3.3.2. Razum i razumnost

Izraz razum naglašava, prema autentičnom viđenju kršćanskog humanizma, vrijednost osobe, savjesti, ljudske naravi, kulture, svijeta rada, društvenog života, tj. onaj široki okvir vrednota koji je poput nužne opreme čovjeka u njegovu obiteljskom, građanskom i političkom životu. Bosco je pripisivao veliku važnost ljudskim vidovima i povijesnom stanju subjekta. U njegovoj slobodi i ozračju radosti, velikodušno se zalagao za bližnjeg i te je ciljeve je izricao pomoću jednostavnih riječi kao što su radost, učenje, pobožnost, mudrost, rad, čovječnost (Casella, 2005).

Razum je usvojen kao bitan uvjet za dobro funkcioniranje preventivnog sustava. Označava vrednote dobra, kao i ciljeve koje valja postići te sredstva i načine koje valja upotrijebiti. Razumno odgajanje u preventivnom sustavu podrazumijeva da odgajatelj treba dati obrazloženje za ono što predlaže i mora to učiniti na razuman način (Nanni, 2014). Što se tiče mladih, oni trebaju shvatiti i razumjeti razloge odgojnog prijedloga, vidjeti njegovo pozitivno značenje za svoj život, prihvatiti prijedlog jer osjećaju ili razumiju da je smislen, da vrijedi truda založiti se za nj (Nanni, 2014). Razum poziva mlade na sudjelovanje u vrednotama koje su shvatili i prihvatili. Prva nužna karakteristika razumnosti bi trebala postati naš uravnotežen i smiren pristup stvarima. Nikada u svojim izjavama, prohtjevima i prijetnjama nije dobro ići u krajnosti. Naša ravnoteža i čvrstina pomoći će djeci da nađu svoju uravnoteženost koju još uvijek nemaju nego ju traže (Bosco, 2013c). Stoga, kad dođe do nekih buntovnih postupaka nije dobro dizati uzbunu, ali ne smije se ni prijeći preko toga kao da se ništa ne događa.

U razgovoru s odgajnikom treba mu pomoći da se razumije odluka ili riječ. Odgajanicima treba dati argumente i od njih ih također tražiti. Tražiti od njih rješenje situacije i pokušati im objasniti svoje gledište. Bosco (2013c) naglašava kako odgojitelja ne smije ponijeti ljutnja koja će tek tako *odrezati* i ušutkati dijete. Neovisno o raspoloženju i osjećajima, često je nepotrebno koristiti riječi da bi se nekog u nešto uvjerilo. Zato je nekad najbolja *riječ* upravo životni primjer.

3.3.3. Odgojna vjera

Vjera pokazuje da je Boscova pedagogija transcendentna ukoliko je konačni cilj koji ona predlaže formacija vjernika (Casella, 2005). Za Bosca je formiran i zreo čovjek građanin koji vjeruje, koji u središte svoga života postavlja ideal novoga čovjeka kojega je proglasio Isus Krist i koji je odvažni svjedok vlastitih vjerskih uvjerenja (Casella, 2005). Riječ je o živoj vjeri koja je ukorijenjena u stvarnosti.

Upravo je, prema Nanniju (2014), vjera stožer Boscova načina odgajanja jer se ne može govoriti o preventivnom sustavu ako je se ne uzme u obzir i ne provodi u praksi. Unatoč svim nedaćama i političkim situacijama onog vremena, Bosco se nikad nije osjećao poraženim i nikada se nije umorio činiti dobro. Činio je sve što je bilo u njegovoj moći da se zlo pobijedi i da trijumfira dobro. Bosco ohrabruje i potiče mladiće da budu radosni u opsluživanju evanđelja i to onom srećom koja zna, osjeća i razumije da će i u patnjama Bog sve nadoknaditi. Radi se o vjeri koja nije samo vjera teologa nego i tradicije, običnog svijeta koji prakticira ljubav, služenje, volonterstvo. Vjera preventivnog sustava jest vjera kršćanskog humanizma sv. Franje Saleškog koji je naučio od Boga biti ljubazan, dobar, strpljiv, milosrdan i svet. Vjera ne samo da nudi šira životna obzorja u kojima će lakše naći smisao, nego je Boscov prijedlog izvor radosti (Ruffinatto, 2007).

Bosco je obilježavao vrijeme i doba vjerskim i građanskim blagdanima, dobro znajući, barem intuitivno, da blagdani i slavlja podržavaju motivacije, daju smisao pripadnosti, omogućuju iskustvo, dotaknuti rukom, osjetiti otajstvo, nevidljivo, više nego što svakodnevica omogućuje uvidjeti i iskusiti (Nanni, 2014).

Konkretni primjer vjere u mlade kod Bosca možemo uočiti prilikom organizacije izleta za mlade tadašnje ustanove za preodgoj mladih prijestupnika u Torinu. Obratio im se kao odraslim i odgovornim osobama vjerujući da su sposobni uložiti toliko energije da mogu odgovoriti na njegov zahtjev:

„Dao sam svoju časnu riječ da ćete se od prvog do posljednjeg lijepo ponašati i da nitko od vas neće tražiti načina da pobjegne. Ministar unutrašnjih poslova obećao mi je da neće poslati nikakvu stražu, ni u uniformi ni u civilu. A sad mi morate i vi obećati da nećete pobjeći. Ako netko od vas pobjegne, ja ću kod njih izgubiti svaki ugled. Svakako, zabranit će mi da ikad stupim nogom među vas. Mogu li se pouzdati u vas?“ (Koščak, 2012, str. 86).

Poziv da reagiraju odgovorno iziskuje veliko povjerenje osobito prema onima od kojih se zbog njihova načina ponašanja očekuje da reagiraju neodgovorno i s otporom (Koščak, 2012).

3.3.4. Odgojna ljubaznost

Za Bosca ljubaznost je prije svega prisnost (obiteljski duh), a da bi se postigla prisnost potrebna je prisutnost, tj. biti prisutan (Bosco, 2013b). Ta ljubav mora se odražavati konkretnim znakovima i ostvarivati po mjeri osoba koje se ljubi. Sve to zahtjeva istinsku raspoloživost za mlade. Osim prisnosti i prisutnosti, tu važnu ulogu igraju i prihvatanje, povjerenje, ohrabrenje, prijateljstvo, radost, veselje (Bosco, 2013b). Posebno su vrijedni osobni odnosi. Ispravan odnos između odgajatelja i mladih karakterizira povjerljivost.

Bosco je tražeći i skupljajući po ulicama dječake i mladiće, u njima više od problematičnosti vidio potrebu i nuždu da im se baš on približi i bude za njih ono što mnogi od njih nisu imali – otac. No, on tu naglašava da ljubiti mladež nije dovoljno, nego se treba pobrinuti da oni osjete da su voljeni. Ljubaznost podrazumijeva ljubav koja se očituje i živi po mjeri mladih, posebice onih najugroženijih, te sudjeluje u njihovom životu.

U rukopisu *Mala rasprava o preventivnom sustavu* Bosco je objasnio koji su zadaci odgajatelja: moraju uvijek biti prisutni među učenicima, ali kao ljubazni očevi, davati savjete i ljubazno popravljati, učiniti učenika prijateljem, steći ljubav tako da odgajatelj može govoriti jezikom srca, bilo za vrijeme odgoja bilo poslije njega. U središtu Boscova viđenja je pastoralna ljubav, a nju opisuju riječi sv. Pavla, koji kaže: *Ljubav je velikodušna, dobrostiva je ljubav [...] sve pokriva, sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi* (1Kor 13,1-13). Vrlo je važno povjerenje koje se uspostavlja između mladih i odgojitelja. Srca se otvaraju i otkrivaju svoje potrebe, odaju svoje nedostatke. Preventivni sustav je ljubav koja se besplatno dariva, s obnovljenom prisutnošću među mladima, koja se sastoji u čuvstvenoj i stvarnoj prisutnosti, sudjelovanju, praćenju i animiranju, svjedočenju i predlaganju poziva (Nanni, 2014).

3.3.5. Korist preventivnog odgojnog sustava

Bosco (2013c, str. 18) navodi četiri razloga zbog kojih ovaj sustav ima prednost, a to su:

- 1) odgajanik prethodno upozoren ne ostaje potišten zbog učinjenih grešaka, kao što je to slučaj kad se one dojavu poglavaru,
- 2) najvažniji je razlog mladenačka dinamičnost, koja u jednom trenutku zaboravi disciplinska pravila i kazne kojima se ona prijete,
- 3) represivni sustav može spriječiti nered, ali će teško prestupnike učiniti boljim; činjenice potvrđuju da su se neki u starosti grubo osvetili za određene kazne što su ih pravedno snašle u vrijeme odgoja,
- 4) preventivni sustav upućuje odgajanika tako da odgajatelj može neprestance govoriti jezikom srca bilo za vrijeme odgoja, bilo poslije njega.

Ono što preventivni sustav osigurava je da će odgajanik uvijek biti pun poštovanja prema odgajatelju i uvijek će se sa zadovoljstvom sjećati ravnateljstva što ga je imao, smatrajući neprestance svoje učitelje i poglavare kao očeve i braću (Bosco, 2013c). Kamo god idu ovi odgajanci, većinom su na utjehu obitelji, korisni građani. Nadalje, kakav god bio karakter, narav, moralno stanje nekog odgajanika u času njegova primanja, roditelji mogu biti sigurni da njihovo dijete neće nazadovati. Može se uzeti za sigurno da će se uvijek postići nekakvo poboljšanje. Dapače, neki dječaci koji su mnogo vremena bili bič roditelja i čak izbačeni iz popravnih domova, odgajani prema ovim načelima, promijenili su narav, karakter, provodili su pristojan život i sada zauzimaju časna mjesta u društvu postavši tako oslonac obitelji, ures mjesta u kojem borave (Bosco, 2013c). Odgajanci koji bi iz avanture ušli u zavod s lošim navikama ne mogu naškoditi svojim prijateljima. Dobrim mladićima oni ne mogu naštetiti, jer nemaju ni vremena, ni mjesta, ni prigode jer bi asistent odmah tome doskočio (Bosco, 2013c).

Odsutnost kazni je također doprinijela uspješnosti preventivnog sustava u praksi. Bosco objašnjava što učiniti kada nužda traži suzbijanje. Odgajatelj treba nastojati da među mladićima bude omiljen, ako želi da ga poštuju. U tom slučaju uskraćenje naklonosti je kazna, ali kazna koja potiče hrabrost i nikad ne ponižava. Kod mladih je kazna ono što služi kao kazna (Golubović i sur., 2016).

3.3.6. Metoda zdravlja, znanosti i svetosti

Svoju metodu odgoja na kojoj gradi preventivni sustav Bosco sažima u tri riječi koje na talijanskom jeziku sve počinju slovom S – salute, scienza i santità (zdravlje, znanost i svetost). Danas se nazivaju terminima ljudskog, kulturnog i duhovnog interesa koji zajedno grade mladenačku osobnost (Bosco, 2013c). Zdravlje podrazumijeva građanski odgoj i ljudski interes, znanost podrazumijeva znanstveni odgoj i kulturni interes, a svetost podrazumijeva moralni odgoj i duhovni interes (Golubović i sur., 2016). Bosco je „stavljao biopsihičku dimenziju zajedno s intelektualnom i religijskom u neku vrstu cjelovitog humanizma“ (Nanni, 2014, str. 51), što je sretna sinteza građanskog, moralnog i religijskog odgoja.

Obzirom na zdravstveni odgoj djeca trebaju slobodno skakati, vikati do mile volje, trčati, šetati i baviti se tjelovježbom. Velika se važnost pridaje igri, glazbi, kazališnim predstavama i sl. Uglavnom, djeca ne smiju besposličariti, već ih uvijek treba zaokupiti nekim aktivnostima. Bosco je poznat po svom stilu odgoja, a to je odgoj akcijom, a dužnost pedagoga je da zaposli i aktivira odgajnika ili igrom ili radom. Igra je prepoznata kao važna odgojna i didaktička aktivnost. Bosco na ovaj način potiče prosocijalna ponašanja mladih, mentalno zdravlje, vrijednost rada, važnost igre, kreativnosti i kulture. Kako bi se promicalo sudjelovanje i interesi svakog mladog čovjeka formiraju se manje skupine prema tematski njihovim aktivnostima: kulturalne, društvene, rekreativne, religiozne. Tu mladi surađuju, uče se odgovornosti i uspostavljanju prijateljstva (Golubović i sur., 2016; Ruffinatto, 2007).

3.4. Odgoj primjerom

„Budite primjer svima... budite uzor više djelima i primjerom nego savjetima“, ponavljao je Bosco odgajateljima (Bosco, 2013b, str. 43). Iskrena i slobodna čuvstvena povezanost koja se uspostavlja s odgajanicima omogućuje svecu da otvori djelotvorniji komunikacijski kanal. Tako, služeći se riječju i iskustvom, pripovijedanjem i poukom, povjerljivim suučesništvom i unutarnjim prijateljstvom, on može podsjećati na privlačne ideale, upućivati na divne i poticajne primjere, koji

moгу pobuditi zanimanje i želju, potaknuti volju i zalaganje. Istovremeno nastoji ukazati na ostvarive puteve prilagođene posebnosti svakog dječaka. Stoga prije svega nastoji shvatiti njihov karakter, odmjeriti njihove sposobnosti i mogućnosti, ispitujući i njihov mogući duhovni poziv. Tako svakome pomaže da raste: onaj tko je slab nalazi lakši put; onaj tko je sposoban, put koji je izazovniji te ga potiče da pođe zahtjevnijim stazama u nastojanju da postigne izvrsnost i »kršćansko savršenstvo«. Tijekom formativnog puta njegova očinska prisutnost nudi poticaje i podršku, pouku i ispravljanje, prosvjetljujući razum i oblikujući čuvstva, aktivno uključujući svakoga u odgojno okruženje koje obilježava njegove ustanove za mlade, u kojima je mnogo značajnih ljudi, izazovnim prijedlozima i radosnom živahnošću (Giraud, 2007).

Prije svega, prema Boscovu mišljenju, poslanje odgajatelja promatra se u religioznom ozračju i nužno zahtijeva duhovni hod. Valja, naime, imati posebne vrline koje mogu podržati formativni govor, karakterizirati aktivnosti i metodu te im dati usmjerenje i djelotvornost (Giraud, 2007). U tom smislu Bosco za najveći primjer postavlja Isusa Krista i Mariju Pomoćnicu, a ponekad želi ukazati i na primjer poznate djece iz Oratorija, pravila Oratorija i sl.

3.5. Odgojno očinstvo

Bosco je svojim ravnateljima poručivao kako je važno da djeci budemo više očevi, braća i prijatelji nego učitelji (Bosco, 2013b). Štoviše, isticao je kako nema ništa većeg na ovom svijetu od tog da se bude otac ili majka, odnosno sin ili kćer, jer je to dubina otajstva samog Boga (Bosco, 2013c). I to je jedan od razloga njegova uspjeha u radu s mladima. Njegova temeljna intuicija bila je biti duhovni otac u punom smislu te riječi te očinskim srcem izvršavati očinske dužnosti. Očinstvo čine dva jednako bitna čimbenika odgoja, a to su autoritet i sloboda. Ovo je pedagoško načelo zadovoljio Bosco, a ono podrazumijeva da nema odgoja bez odgojnog autoriteta, ali ni bez dovoljne slobode (Golubović i sur., 2016).

S obzirom da Bosco ima vlastito iskustvo preranog gubitka oca, on zasigurno uspijeva suosjećati sa svakim dječakom koji je bez oca, skrbi, ekonomske podrške te ljudske i duhovne formacije. U njegovoj ustanovi je vladala obiteljska atmosfera. Ozračje tako postaje važan element odgojnoga rada koji je poticaj svim

odgajateljima. U takvom ozračju obitelj se stvara odgajateljevom prisutnošću u životu odgajanika, a on sam potiče i zrači radošću, prihvaća mlade, sluša ih i razvija dijalog, ohrabruje i savjetuje, igra se s njima, njeguje slobodno vrijeme i sl. Dakle, ustanova je koncipirana kao domska institucija, a dom je koncipiran kao obitelj (Golubović i sur., 2016).

Važna oznaka Boscove pedagogije je pristup svakom dječaku zasebno, individualiziran pristup kojim se uspijeva prodrijeti u srce svakog od njih i suočiti se s tipičnim trenucima odgoja. Jedan od zadataka u preventivnom sustavu jest da ravnatelj ili njegov zamjenik prije počinka svim štićenicima javno uputi neku riječ ili savjet o onome što treba činiti ili izbjegavati, a tiče se dotične odgojne jedinice. Bosco je pozivao učitelje da imaju i odgojno pojedinačno vrednovanje pomoću neke vrste osobnog dnevnika s naslovom *Iskustvo*.

Bosco je bio slika čovjeka koji poštuje druge, ali i čovjeka kojeg poštuju, čovjeka koji zna voljeti ne tražeći ništa zauzvat, čovjeka koji ima, pokušava i nastoji zadržati razumnost. Otac je ono što jest na poseban način onda kad radosno izražava vlastite osjećaje i ideje. Biti prisutan, zauzimati se za djecu, biti raspoložen za igru, za razgovor, za slušanje. Biti prisutan među mladima znači birati njihov svijet, razumjeti njihov jezik i komunicirati njime, prepoznati njihove težnje i tip života. Biti s njima i u trenucima molitve i rada, ali i odmora, rekreacije, ondje gdje su mladi najopušteniji (Koščak, 2012). Promatrati znači također uočavati sve male i velike znakove koje mladi neprestano odašilju. Prednjačiti u samokontroli. Uspije li se sačuvati strpljenje i razumijevanje i onda kada napetost poraste, tad se unaprjeđuju odnosi (Ferrero, 2009). Bosco u odgoju nije tražio ništa drugo nego biti svojim mladićima otac, nadahnut Božjim očinstvom i nježnošću. Evo nekih obilježja očinske ljubavi kakvom nas uči sam Bosco:

1. Ljubav koja čini prvi korak – Boscova očinska ljubav otkriva se ponajprije po predusretljivosti;
2. Ljubav koja se zna približiti – Bosco nas podsjeća da je jedan od temeljnih zakona odgajanja približiti se mladima sa simpatijom, a ne odmah ih kritizirati i zgražati se nad njihovim ograničenjima i pogreškama;
3. Međusobna ljubav bez iznimke – znati gledati i ophoditi se sa svakim mladim čovjekom kao s jedinstvenim bićem, koji ima svoj poseban poziv i kojemu treba pomoći da otkrije svoju osobnost;
4. Pozitivna ljubav koja visoko cilja – u svakom mladiću, pa i onom najbjeđenijem, treba vidjeti optimizam (Bosco, 2013b).

Bosco koristi posebnu, njemu svojstvenu metodologiju: prije svega nastoji uspostaviti osoban i povjerljiv odnos sa svakim dječakom kojega susretne polazeći od najsiromašnijih i napuštenih, u odgojnoj skrbi koja malo-pomalo postaje sve obuhvatnija. To od njega zahtijeva apsolutno i velikodušno predanje. Po njegovim djelima i stavovima dječak osjeća da je snažno i jedinstveno ljubljen te je potaknut na promjenu, otvaranje i odgovarajući odgovor. Zatim, nakon što je osvojio srce i pun poštovanja pozvao se na razum, Bosco nastoji probuditi dublje čežnje kako bi otvorio obzorja smisla, uvjeren da u duši svakog mladića postoji velika potreba za beskrajnim (Giraud, 2007).

Bosco uspijeva razviti mudru suosjećajnost sa svakim dječakom bez oca i skrbi, bez ekonomske podrške, ljudske formacije i duhovnoga vodstva, dozrijevajući u posebnoj empatijskoj sposobnosti. I to je sastavnica iz koje se rađa nešto novo, dio koji obilježava njegovo poslanje odgajatelja i pastira mladih. Još kao adolescent on zna uspostaviti takav odnos s vršnjacima koji mu pribavlja simpatije i olakšava uspostavljanje konstruktivnih prijateljstava. Sljedećih godina, napredujući u odgojnom iskustvu i izoštrujući nakanu, jednaku će važnost pridati uosobljenom odnosu očinstva-sinovstva sa svakim dječakom kao i stvaranju ozračja odgojnog okruženja (Giraud, 2007).

Stalna Boscova briga za zvanja očitovala se na više načina. U svojim je riječima, djelima i spisima ukazivao na potrebu da se svaka prigoda iskoristi za otkrivanje najmotiviranijih mladića. Propovijed, izlazak s dječacima, posjet poznatim osobama, svaki je trenutak bio dobar za susretanje mladića sa znakovima zvanja (Canino Zanoletty, 2011).

„Potrudi se reći na uho kakvu ljubaznu riječ za koju ti dobro znaš kad ćeš osjetiti da je potrebna. Ovo je velika tajna koja će ti pomoći da postaneš gospodar njihovih srdaca.“ (Bosco, 2013c, str. 41) Bosco je ovu metodu u odgoju smatrao izuzetno važnom. Neka djeca, možda i sva, imaju potrebu da im se kaže jedna posebna riječ, odmjerena baš za njih – nekad preporuka, u drugom trenutku pohvala ili ohrabrenje ili pak možda kritika. Ova poruka se daje u pravom trenutku, bez da drugi to registriraju, baš na osoban način. Ovo je, kako kaže Bosco, znak prijateljstva i kad se govori o nekom ukoru. „Riječ na uho“, kao ona koja je ovdje navedena, zasigurno postiže vrlo dobar učinak: „Moraš mi pomoći u jednom velikom pothvatu. Znaš li kojem? U pothvatu da ti pomognem da budeš dobar.“ (Bosco, 2012, str. 289)

Animator skupine, ovaj ili onaj, pozvan je da bude među mnogima i za mnoge, te je ponekad jako teško održavati dobar odnos s cijelom skupinom i pojedincem koji je dio te iste skupine. Tako će se i roditelju dogoditi da će zbog nekog nestašluka kritizirati svu djecu, ali onda na ponaosob sa strane, baš na uho će reći osobno onomu komu treba baš ta riječ. I tu treba biti pažljiv i strpljiv, znajući da plod neće odmah niknuti, nego će za to trebati vremena (Bosco, 2013c).

3.6. Odgojna zajednica

Preventivni program pretpostavlja i zajednicu. Bosco ističe kako je odgoj, osim osobnog, ujedno i zajedničko djelo. Dakle, uključuje interakciju s mladima, zajednicom i suradnicima. Odgojna zajednica omogućuje pronalaženje konkretnog središta, izvora i žarišta odgovornog iskustva odgoja i kulture, u otvorenom dijalogu s teritorijalnom zajednicom i s potrebama cjelovitog odgoja mladih (Nanni, 2014). Tako škola, zajednice, sve skupine mladih postaju mjesto gdje je moguće ne samo učiti, nego i iskusiti mogućnosti i granice socijalne kulture i osobne slobode pojedinačnog i kolektivnog života. Za to djelovanje očito je potrebno skupiti snage i energije, pozvati i uspostaviti suradnju, tražiti potporu i pomoć, potaknuti kreativnost da se traži, iskusi i inovira prema projektu koji prihvaćaju i ostvaruju svi članovi koji čine odgojnu zajednicu, počevši od samih mladih, možda učeći i sudjelujući u kulturnim i odgojno-obrazovnim sadržajima koje pružaju teritorij i društvena sredina. S druge strane, svi bi ti naponi bili uzaludni i na kraju pogriješni ako ne bi pronašli odjek u živoj stvarnosti i ako se dobroj volji ne bi pridružilo sudjelovanje i suodgovornost struktura i određenih službi koje omogućuju provedbu (Nanni, 2014).

U tradiciji Boscovih nasljednika, a posebno u njihovoj zajednici (ovdje mislimo na oratorij) u pravom smislu riječi je kuća u Valdoccu, u svojoj sveukupnosti, sa svim svojim povijesnim značenjem. Ona postaje Boscovo idealno ostvarenje i uporište za budućnost, istinska pedagoška radionica preventivnog sustava (Chávez Villanueva, 2009b). Promatrajući Boscovu školu u Valdoccu možemo takvu školu zamisliti ne kao neko poduzeće, nego kao odgojnu zajednicu. Njegova škola imala je ambijent koji je stvarao posebno ozračje zbog stila odnosa i djelovanja. Pojmom oratorij normalno se označava salezijanska odgojna ustanova,

kojom se danas sve naziva omladinski centar (dom), priključen uz neku župnu zajednicu. Oratorij, barem u namjeri, mora biti pravi i istinski omladinski centar, koji svojim osjećajima ne samo mladenački stil slobode i spontanosti nego i interese, probleme, težnje, snove mladih (Nanni, 2014).

Poznata je Boscova izreka: „Trčite, skačite, sve činite, samo nemojte grijешiti.“ (Nanni, 2014, str. 79) Takav odgoj omogućava da mladi ne žive u krutom redu. Nastoji se djelovati u cjelokupnosti različitih elemenata. Važno je naglasiti i kako se Bosco u svom djelovanju ne prepušta „ideologiji vječne mladosti“ prema kojoj se čovjek prepušta spontanosti bez granica. Naprotiv, Bosco daje primjer kako je potrebno živjeti i uživati ljepotu svake dobi života (Nanni, 2014).

U obiteljskom duhu, tj. u sudjelovanju i suodgovornosti svih i svakoga, treba stvoriti načine, puteve i oblike za njihovo ostvarenje i dati im konkretan povijesni izraz. U tom je smislu oratorij prava i istinska radionica odgoja i obrazovanja, mjesto gdje mladi mogu sanjati, projektirati, isprobavati i hodati putovima života, prakticirajući i vježbajući slobodu i odgovornost, posvješćivanje i solidarnost (Nanni, 2014). U toj obitelji je Bosco bio stalno prisutan i u tom obiteljskom ozračju su se prakticirale ljudske i kršćanske vrijednosti tako da je svetost postala poželjna. On pomaže mladima da dožive iskustvo obiteljske topline koja nedostaje mnogima od njih. Osigurava im prostor, dvorište, gdje mogu spontano iskazati svoju životnu energiju i želju za srećom i prijateljstvom (Chávez Villanueva, 2009b). Odgojna ljubav u ovoj zajednici ostvaruje se kroz blagost, strpljivost, ljubaznost, prijateljstvo, povjerenje.

Bosco je bio uvjeren da je *zajednica* središnja pedagoška metoda i prvenstveni pedagoški cilj. On je skupinu učinio mjerilom vrijednosti svoje pedagogije (Chávez Villanueva, 2009b). Mladi ljudi moraju pronaći zajednicu u kojoj se osjećaju sigurni, a na temelju te sigurnosti mogu se razvijati; ujedno moraju biti osposobljeni za odgovornu ljubav u raznim oblicima zajednice. Mjesto gdje se živi to zajedničarsko iskustvo je dvorište, ambijent mladenačke kreativnosti, mladenačke spontanosti i protagonizma. Zadatak je odgajatelja sudjelovati u njemu, promičući mladenačku kreativnost i aktivno sudjelovanje te nudeći riječ ohrabrenja i motivacije. Na taj način zajednica postaje i mjesto sudioništva i dijaloga mladih i odraslih, u obostranom praćenju i neprekidnoj razmjeni darova (Chávez Villanueva, 2009b). U zajednicama je itekako važno hoditi u korak s vremenom, ali ne iz ljubavi

prema vremenu, dopuštajući da ono pobedi, nego koristeći ga kao djelotvorno sredstvo odgoja (Corallo, 2017). Potrebe mladih se mijenjaju. Međutim, valjalo bi pritom napustiti tradiciju koja je stalna i nepromjenjiva. Corallo (2017, str. 34) objašnjava: „Boscova suvremenost je u tome što nam je dao sredstvo, svoj duh, sposoban prihvatiti i primijeniti u korist odgoja bilo koju novu stvar koju novo vrijeme nosi i zahtjeva“. Njegovo razmišljanje i iskustvo trajno prate dvije dimenzije, a to su pedagoška i društvena dimenzija (Casella, 2005).

3.7. Odgoj odgajatelja

Srž i središte odgovornog odgajanja je osposobljavanje roditelja i učitelja, animatora i odgojnih ekipa. A, ipak, i na ovom području, preventivna tradicija Bosca uvijek je držala da se to u velikoj mjeri ostvaruje počevši od samih mladih, okupljenih na terenu odgojnog poslanja, koji nisu samo protagonisti svoga odgoja i obrazovanja nego i komponentni odgajatelji svojih vršnjaka i svojih roditelja (Nanni, 2014). Odgajatelj je prema Boscu prvenstveno osoba koja može govoriti jezikom srca, a to znači da odgajatelj na taj način dopire do srca svojeg odgajanika.

Odgajatelj treba biti provjerene moralnosti. Za Bosca, biti odgajatelj podrazumijeva poziv, no odgajateljem se ne rađa već se postaje malo, pomalo, stalnim i dugotrajnim zalaganjem. Upravo se to povezuje s jednim od pedagoških načela koje glasi da vrhovni motiv odgajanja jest ljubav prema odgajaniku (pedagoški eros), a u odgajaniku težnja za biti čovjek (Golubović i sur., 2016). Važnost odgajateljskog rada, koji posebno potiče i naglašava Bosco, očituje se ponajprije u neprestanom boravku s odgajanicima. Bosco ističe da ravnatelj treba biti sav posvećen svojim odgajanicima te nikada ne preuzimati dužnosti koje bi ga udaljile od njegove službe (Golubović i sur., 2016.)

Svako odgojno djelovanje, prema Boscu, valja usmjeriti ka kršćanskoj karitativnoj ljubavi te ga ujedno shvatiti kao zalaganje koje je od odlučujuće važnosti za budućnost ljudskoga društva. On prema tome smatra nužnim da odgajatelj, svjestan etičke odgovornosti koja proizlazi iz njegova poslanja, svoj profesionalni izbor temelji na prianjanju uz evanđelje te se revnosno posveti svojoj zadaći. Odgajatelj treba utemeljiti svoju odgojnu nakanu na ljubaznoj predanosti (roditeljska

skrb) i ljubavi (agape) (Nanni, 2014). On je pojedinac posvećen dobru svojih odgajanika, stoga treba biti spreman na sučeljavanje sa svakom smetnjom, svakim naporom kako bi postigao svoj cilj, a to je građanski, moralni i znanstveni odgoj njegovih odgajanika (Giraud, 2007).

U svojim *Pismima iz Rima* (2013b) Bosco daje neke smjernice kako graditi „obitelj“, a ujedno, možemo ih shvatiti i kao vodilje kako biti dobar odgajatelj. Mogli bismo reći da je najvažnije uvijek biti prisutan među odgajanicima. Tu Bosco koristi riječ *asistencija*. Odgojitelji bi, dakle, trebali stalno biti mladima na raspolaganju nudeći im kvalitetno ispunjeno vrijeme. Na taj se način dokazuje mladima da su im oni uvijek na prvome mjestu, stalna misao i sama radost. Polazi se od mladih jer su oni protagonisti svoga odgoja i poslije odgajatelji svojih vršnjaka.

Također, važno je znati slušati mlade. Ovdje se radi o sposobnosti dijaloga u kojem jednako vrijede i govorenje i slušanje. Ta je sposobnost važna u svakom tipu odnosa. Naime, Bosco ističe kako slušati znači „srcem zagrliti onoga tko je pred nama i primiti ga u vlastito krilo u kojem će se odmoriti i obnoviti snagu“ (Bosco, 2013b, str. 43). Slušanjem odgajatelj zapaža, osim problema i poteškoća, i ono dobro i pozitivno iz kojeg treba crpiti ohrabrenje i nadu u osobni rast.

Također, kao što je već navedeno, odgajanje primjerom je neizostavan dio odgoja. Odgajatelj koji će svojim djelima i životom utjecati na mlade živote je primjer odgajatelja koji je izuzetno vrijedan. Osim davanja najboljega mogućeg primjera, važno je uvijek davati ljubav i to na način da se u svakoj situaciji osjećaju voljenima, prihvaćenima i shvaćenima. To je osjećaj koji se iskazuje djelima i gestama. Pogotovo je slobodno vrijeme i igra prilika da se uspostave čvrsta prijateljstva. Posljednja smjernica koju Bosco daje je „dati raj“. On je cijeli svoj život ulagao sve svoje snage u traženje „Božje slave i spasa duša“ (Bosco, 2013b). Prisnost, jedan od stupova odgoja, za njega je plodno tlo na kojem raste i razvija se osjećaj i smisao Boga, radosno primanje sakramenata.

Prema Boscovoj pedagogiji, odgajatelj treba imati četiri kompetencije, a to su: odgajateljska stručnost, ljubav prema nutarnjem životu, pozitivan stav prema sebi i drugima te osobitu ljubav prema mladima. Odgajateljski rad zahtjeva prirodni smisao i veliku volju za ovaj zahtjevan posao. Odgajatelj treba najprije probuditi i njegovati vlastito srce i trajno ga obnavljati (Nanni, 2014). Važnost ovog rada očituje se i u neprestanom boravku s odgajanicima te stalna posvećenost njima. To znači da

je potrebno pomoći im i uspostaviti s njima dijalog te im se približiti kako bismo ih mogli razumjeti. Taj je dijalog između odgajatelja i odgajanika spontan, prisan i iskren (Golubović i sur., 2016). Nanni (2014, str. 85) izdvaja neke oznake Bosca kao odgajatelja koje mogu i danas biti osobito poučne, a to su:

1. njegova sposobnost da jasno označi smjernice života koje odgovaraju sposobnostima i sklonostima svake osobe;
2. odlučno i nenametljivo vodstvo u teškoćama ambijenta i sredine;
3. solidarnost i blizina u unutarnjim patnjama i trenucima krize i osobnog razvoja;
4. sposobnost otkrivanja slobodnih i odgovornih građanskih i crkvenih zvanja;
5. poduzetnost u uspostavljanju i uređenju struktura podrške i konkretnih mjesta slobode;
6. osobito prijateljski karakter kojim je Bosco uvijek nastojao zaodjenuti svoj odgojni odnos i na koji je često pozivao svoje suradnike: u živoj dijalektici s komponentom očinstva.

Važan je taj „duh“ preventivnog sustava koji podrazumijeva staviti se iskreno i potpuno na stranu odgajanika. To znači prihvatiti i uzeti svega odgajanika u onom što jest, i u onom što on mora biti, u onom što može i mora postati. Taj duh može živjeti tisućljećima ako ima onih koji će ga znati shvatiti i željeti nastaviti. Odgojnu dušu bi odgajatelj trebao usvojiti kao svoj stil života, a ne kao puku profesionalnu sposobnost (Corallo, 2017). Ono što Bosco uči je da se ne smije problematično ponašanje odgajanika gledati kao nedostatak i prema tome intervenirati kaznom, već je potrebno staviti se na njegovu stranu i podržavati ga u teškom rastu prema učvršćivanju vlastitog karaktera. Stručan i zreo odgajatelj ne zaboravlja da mladi nemaju potpunu voljnu kontrolu nad svojim djelovanjem, već su podložni onome što Bosco naziva mladenačka „pokretljivost“ (Corallo, 2017).

4. FILOZOFSKO-ODGOJNI ASPEKTI BOSCOVOG DJELOVANJA

Bosco nije rođen kao odgajatelj i prijatelj mladeži, objašnjava Braidó (1992), već su njegov život i djelo razrada i postupno ostvarivanje inicijativa i planova koji se neprekidno nameću, proširuju i obogaćuju. Također, njegov operativni projekt nije zatvoren sustav apstraktnih formula, već je on „povijesna“ tvorevina, mukotrpno izgrađivana svakodnevnim radom te snažnim psihološkim, kulturnim i ambijentalnim uvjetovanostima. U Boscovu operativnom projektu teološki je zajamčena bitna, iako općenita, ravnoteža duhovnog i ljudskog u svim oblicima zalaganja, naslovnika i djelatnika. Bosco nikada nije zatvorio svoj veliki plan obnove mladosti i društva u skućene sheme. On, dapaće, ima u biti realistićki mentalitet, „mudrosni“ i oportunistićki mentalitet ćovjeka i sveća željnog suoćiti se s problemima, uvijek i svugdje, prema potrebama vremena (Braidó, 1992).

Braidó (1992, str. 47) ukazuje na ćetiri temeljne ćinjenice Boscove sinteze u vjernosti povijesti i vrednotama, a iznad sveg mladima, njihovim problemima i sudbini, nerazdvojivoj od budućnosti društva:

1. Transcendentna religiozna i graćanska važnost što je Bosco pridaje problemu „zapućtene“ mladeži.
2. Cjelovit znaćaj operativnog projekta što ga on iznosi.
3. Širok „povijesni pokret“ – djelomićno institucionaliziran – koji zahtijeva njegova realizacija.
4. Dosljedna obveza povijesnoga, teoretskog i iskustvenog produbljenja.

Braidó (1992) istiće široko, Boscu najstrodnije i ujedno najćećće proućavano podrućje, odakle izbijaju nesumnjivi elementi njegove humanistićke antropologije, a to je upravo metodoloćki moment u pravom smislu rijeći. „U njemu se naime na najoćitiji naćin objavljuje integralno humana, dakle odgojna, komponenta njegova projekta. Pedagoćka je poruka, u ovom slućaju, povjerena gotovo „znanstvenim“ iskustvom stećenim i provjerenim izrićajima“ (Braidó, 1992, str. 26).

Filozofsko-odgojna metoda Ivana Bosca ima obiljezja transcendentalne dinamike. Usmjeren je prema onom što nadilazi empirijsko, a odnosi se na neposredno iskustvo prema Bogu. Boscova filozofija odgoja viće se usmjerava prema ćovjekovoj duhovnoj dući i njezinoj svijesti. Uvjeran je kako je ćovjek na duhovnoj razini uvijek svjestan, za njegovu duhovnu duću ne vrijede zakoni nesvjesnog i podsvjesnog kao za psihićki dio duće, a njegove su spoznaje na toj

razini intuitivne, ne diskurzivne. Boscov duh je upravo od djetinjstva bio bio posebno senzibilan za taj duhovni dio čovjeka u kojeg je vjerovao bez granica (Mandić, 2007).

4.1. Aksiološka dimenzija odgoja

Odgajanik ima dimenziju postojanja i postizanja svrhe, ima ciljeve koje valja postići, koji mu još nisu prisutni, ima još pred sobom život da ostvari svoj program. Ako se pred postojanjem čovjeka otvaraju mnogi putovi, među kojima i onaj da može vršiti svoje opredjeljenje na području zanimanja i djelovanja, ista objektivna mogućnost izbora nije mu dana na području vrijednosti, tj. u pogledu njegova moralnog religioznog života (Corallo, 2017).

Može se reći da s Boscom problem pomaganja mladeži koja je izložena riziku ne samo političke, nego i društvene marginalizacije u društvu koje se mijenja, postaje aktivno djelo snažnoga misijskoga naboja, kako bi pružio prikladno umijeće, zanat, kulturu i uklopio mlade u složeni svijet industrijskoga društva odnosno društva koje se razvija. Odgajatelj danas mora znati pozorno čitati znakove vremena kako bi razaznao stvarne vrednote koje privlače mlade: mir, slobodu, pravdu, zajedništvo i sudjelovanje itd. (Casella, 2005).

Informalni odgoj odvija se prvo u obitelji, a zatim u progresivnoj inicijaciji u zajedničarskim aktivnostima: odnosima s rodbinom i susjedima, raznim oblicima naukovanja, sudjelovanju u poslu, blagdanima, slavljima, religijskom obredu. Formalni odgoj, onaj koji je vezan uz odgojne sustave raznih nacija, ima zadatak očuvati dragocjenu baštinu prošlosti kako bi odgovorio na izazove sadašnjosti i pripremao za budućnost. Odgojni model modernih društava u biti potječe od grčko-latinske i judeokršćanske kulture. Grčki ideal odgoja nudio je „građanski“ humanizam, tj. način življenja u gradu po čovjekovoj mjeri. Srž te izvorne pedagogije, nazvane „paidea“, njezina „duša“, jest formiranje cjelovita čovjeka: tijelo, duša, zamišljaj, razum, značaj, duh. Mladi čovjek razvijao se pomoću tjelovježbe, glazbe, plesa, matematike, čitanja, humanističkih i prirodnih znanosti, retorike, umjetnosti i filozofije. Nasljeđujući Grke, Rimljani su širili humanističku pedagogiju vezanu uz klasičnu kulturu. Ciceron je grčku riječ „paidea“ preveo

latinskom riječju „humanitas“. Na taj se način udaljio cilj odgoja, koji više nije usredotočen prvenstveno na praćenje, nego je usmjeren na to da odgajnik postane potpun čovjek (Chávez Villanueva, 2009a).

Cilj je pomoći mladima da primjereno upoznaju složenu kulturalnu i društveno-političku stvarnost, polazeći od one najbliže i svakodnevne. Također, uključiti mlade, one iz siromašnih sredina blagostanja, u inicijative koje zahtijevaju solidarnost, kako bi naučili preuzeti patnje drugoga i surađivati kako bi ih se nadvladalo (Casella, 2005). Ono što zahtjeva najveći napor odgajatelja je u poticanju i razvijanju osjećaja za velike vrijednosti koje pripadaju svima. To je bit ljudskih prava i evanđelja neovisno o vjeroispovijesti (Nanni, 2014).

4.2. Odgojni optimizam

Bosco je jako dobro znao uspostaviti komunikaciju s mladima i djecom koja je s vremenom omogućila i prijenos vrijednosti. Tu se radi o realističnom optimizmu koji vodi brigu o svemu pozitivnom prisutnom u mladima, a koji odgojno djeluje u cilju stvaranja skladne i harmonične osobnosti. Takav odgoj sprečava zlo pomoću povjerenja u dobro. Boscov se preventivni program temelji na uvjeravanju. Riječ je o odgoju koji se temelji na povjerenju u mlada čovjeka, tj. u uvjerenju da je on odgojiv bez obzira na nevolje u koje je upao i u kojima se nalazi. Ovdje se radi o uvjerenju da u svakom dječaku, koliko god bio iskvaren ili nesretan, postoji nešto dobro te da je, ako ga se potakne i potpomogne, sposoban ne prepustiti se zlu nego naprotiv izabrati put života i dobra. Stoga je zadatak mudrog odgajnika otkriti to sjeme dobra u osobi i pomoći ga razvijati.

Ruffinatto (2007) ističe pojam *otpornost* koji odgajatelju nalaže da ne naglašava nedostatke, neprikladnosti i slabost karaktera, nego da svoju pozornost usredotoči i svoju energiju uloži u pozitivne elemente kako bi povećao sposobnost otpora i poboljšao kakvoću života. Otpornost promiče priznavanje i vrednovanje resursa osobe naglašavajući povjerenje i ohrabrujući želju i volju za promjenom života umjesto predaje.

U Boscovojoj pedagogiji teži se prema osobnom susretu. Označio je taj posebni partnerski i ljubazni stil postojanja i nazočnosti pun poštovanja među mladima kao

asistenciju. Odrasli se povlači sa svojim predodžbama i iskreno prihvaća mladog čovjeka kao subjekt vlastitog razvoja. Kao odgajatelj i autoritet odrastao čovjek sebe shvaća kao „život koji dariva snagu“ koja omogućuje mladima da rastu. Bosco je nepokolebljivo vjerovao u dobru jezgru u svakom mladiću te je svoju pedagogiju dosljedno gradio na duhovnosti radosti i povjerenja koja se raduje životu, a duboko je ukorijenjena u povezanosti s Bogom. Pomoću ustrajnosti i strpljivosti Bosco razvija svoje mogućnosti i izgrađuje osobni identitet svakog pojedinca (Chávez Villanueva, 2009b).

Zahvaljujući takvom odgoju i stavu, odgajanci će tako postati odgovorne i aktivne osobe i građani koji će biti otvoreni za vrednote života i vjere. Taj način odgoja postaje istinsko duhovno iskustvo. Možemo reći da je pedagogija koja se temelji na povjerenju u današnje mlade i na povjerenju u budućnost izuzetno važna, pogotovo kad postaje bitno prihvatiti suvremene izazove. Boscov optimizam bio je manje antropološki, a više odgojni i etičko-religiozni optimizam (Nanni, 2014).

4.3. Nezaobilazna oznaka – kršćanski humanizam

Jedna od najpoznatijih i najdjelotvornijih metafora koje se odnose na odgoj je metafora sokratovske majeutike koja odgajatelja prikazuje kao onoga tko odgojeniku pomaže da „rodi“ istinu koja je u njemu, tj. učini da iz njega izađe njegov najautentičniji dio, onaj koji na najbolji način izražava njegovo dostojanstvo kao ljudskoga bića. Ivan Bosco je osobito promicatelj života pomoću svojega očinskog odgojnog djelovanja. Sveukupan život, misao i djelo svetog odgajatelja prožeti su životom, usmjereni su i teže prema životu, obiluju životom (Ruffinatto, 2009).

Bosco smatra kako mladež sama po sebi nije nikada nepopravljivo pokvarena iako je izložena trajnoj opasnosti pokvarenosti. Utjecanje naravnim i nadnaravnim sredstvima široke upotrebe, ne može ne donijeti ploda: individualna preobrazba i društveni preporod, povjereni ne toliko strukturalnim promjenama koliko moralnoj i religioznoj preobrazbi duha i srca (Braidó, 1992). Međutim, crte te teološki i antropološki razlozi operativnog Boscova kršćanskog humanizma još se snažnije i još jasnije očituju iz same stvarnosti projekta i iz njegova progresivnog ostvarenja. Postoje takve odrednice i slučajevi koji otkrivaju uvjerenja i motivacije mnogo

utemeljenije i cjelovitije nego što to mogu izreći teoretski temelji. Naglasak je stavljen na krepostima, njihovom uvježbavanju, na ljubaznu vjeru i djelotvornu ljubav. Prema Boscu, katolički katekizam s blagdanskim oratorijem jest jedini način spasenja siromašne mladeži u izopačenosti društva (Braidó, 1992). Casella (2005) Bosca ističe kao među prvima i najgenijalnijim ostvarivateljima ne samo zanatskih nego i humanističkih pučkih odgojnih ustanova i škola koje su u vrijeme teških društvenih kriza omogućile kršćanski nadahnutu kulturnu formaciju mnoštva mladih.

Braidó (1992, str. 24) navodi kako „gotovo sam po sebi Boscov programatski humanizam prelazi u naglašeni voluntarizam, koji uzdiže bezuvjetni konprotagonizam djelatnika, smionih Božjih pomoćnika, „suradnika“ u svakom slučaju, upravljenih da ponude mladima velike smjerokaze i da odvažno pokrenu sve njihove energije.“

Preventivnost uvijek vodi računa da pred sobom ima konkretne osobe, s imenom i prezimenom, u određenom životnom trenutku, s određenim životnim ritmom. Temelji se na nečemu vrijednom: počevši od one jezgre vrijednosti koja je svaka osoba, subjekt vlastitog razvoja i konkretno mjesto dostojanstva i ljudskosti, stvorenje i osoba za koju se Bog zauzeo i stvorio je, Isus za nju umro na križu, Duh Sveti je poučava i podržava iz najdublje nutrine. Vidi u znakovima vremena, kako nas poučava Koncil, odgojne mogućnosti sredine, dragocjene za odgoj pojedinaca, grupa, zajednica, u njihovu konkretnu smještaju u kulturi, na određenom području, u povijesnim procesima koji se odvijaju. U tom je smislu Bosco govorio o vjeri (religiji). U ovom se sustavu razum i vjera stapaju s ljubaznošću, s onom odgojnom inteligencijom ljubavi koja hoće dobro djeci i mladima, tražeći da uđe u odgojni odnos, ne izbjegavajući teškoće i razlike između generacija, temperamenata, osoba; koja hoće njihovo dobro i hoće to na najbolji način, tj. nastojeći uskladiti nagone, osjećaje, oprez, ljubav, ali i hrabrost, djelotvornost, zalaganje i inicijativu (Nanni, 2014).

Kršćanski odgoj po Boscu ima zadatak uliti u srca ljubav prema roditeljima, bratsku dobrohotnost, poštovanje vlasti, zahvalnost prema dobročiniteljima, ljubav prema radu, i više nego bilo što drugo poučiti ih u katoličkim moralnim okvirima, odvratiti ih sa zla puta, uliti im sveti strah Božji i rano ih naviknuti na vršenje Božjih zapovijedi: to su stvari kojima su gorljivi svećenici i laici trajno zaokupljeni i posvećuju im najviše brige (Braidó, 1992). Prema Nanniju (2014) svetost je i

preventivna, pučka, pozitivna i radosna, mladenačka i praktična, obiteljska, ljubazno odgojna, crkvena, marijanska, kristocentrična.

Znatan dio Boscovih spisa bavi se religioznom poviješću i kršćanskim naukom. On je, uostalom, „zakonodavac“ koji voli precizno regulirati život malih i velikih ustanova što ih malo-pomalo osniva: od družbica do kazališta, od blagdanskog oratorija do instituta i prihvatilišta, od redovničkih družbi do laičkih udruženja i ustanova. Bosco kad piše, više nego što teži demonstrirati znanstveni karakter, on nastoji pobuditi, pokrenuti, praktično usmjeriti za najveći mogući učinak, dosljednost i jedinstvo akcije (Braido, 1992).

Prije svega, Bosco raspolaže određenom teološko-katehetskom baštinom koja, koliko god od drugih preuzeta više nego osobno domišljena otkriva vrlo određene izbore i dosljednost te daje osnovu mnogim manifestacijama njegova planiranja i njegovih aktivnosti. Ali ne jamče samo šture katehetske formule određeni teoretski sadržaj djelatnom Boscovu kršćanskom humanizmu. Neki doktrinarni elementi, i to možda najvažniji, izbijaju sasvim uvjerljivo iz njegova globalnog životnog iskustva, bez sumnje bogatijeg i vjerojatno stabilnijeg od teoretskih izričaja (Braido, 1992).

Moglo se zaključiti da su tadašnji mladi postali nesretni ne zbog zlobe, nego zbog nedostatka odgoja (Nanni, 2014). No, Bosco se pobrinuo da se kod njih razvije osjećaj ljudskog dostojanstva i svijest da je razumno da se do novca dolazi poštenim radom, a ne krađom. Njegovo djelovanje obuhvaća i skrb za sveobuhvatno spasenje ljudskog bića. Boscov odgojni sustav vjeruje da je religiozna dimenzija čovjeka njegovo najdublje i najznačajnije bogatstvo; stoga nastoji, kao konačni cilj svih svojih prijedloga, usmjeriti svakog dječaka prema ostvarivanju njegovog poziva da bude dijete Božje (Chávez Villanueva, 2009b). Boscov način odgoja omogućava mladima razvoj njihovih najboljih mogućnosti, rađa povjerenjem u same sebe i smislom za vlastito dostojanstvo, stvara dobro okruženje radosti i prijateljstva u kojemu gotovo poput zaraze prihvaćaju moralne i vjerske vrijednosti, uključuje prakticiranje vjere koja se predlaže i živi tako da su mladići spontano za nju zainteresirani (Chávez Villanueva, 2009b). Kada je pitanje odgoja mladih drugih religija ili ateista, Nanni (2014) nudi odgovor u onom „evangelizirati odgajajući“, odnosno „sijati sjeme evanđelja“. Na taj način će svatko prihvatiti ono što mu odgovara prema vlastitim mogućnostima religije i kulture.

Kao što se moglo zaključiti, Boscovo djelovanje ima spasenjsko-religioznu svrhu. Boscov preventivni sustav jest duhovno i odgojno iskustvo, tj. način življenja i rada za naviještanje evanđelja i spašavanja mladih s njima i po njima (Casella, 2005). Boscove obrazovne tehnike razvijene su izravno iz njegove metafizike, to jest iz njegove vjere u istinu evanđelja. Važno je naglasiti da je očekivao mnoga načela koja su kasnije razvili pedagozi s različitim filozofskim stavovima. Pedagogija koja mladima pruža osjećaj zadovoljstva, radosti i ispunjenja, temelj njihovih škola diljem svijeta, ne razlikuje se od mnogih modernih pogleda na obrazovanje. To znači da je duh Evanđelja Isusa Krista ukorijenjen izvan granica zajednice onih koji sebe prepoznaju kao Njegove učenike (Morrison, 2009).

Njegovi nasljednici prihvaćaju odgoj kao svoje osebujno polje evangelizacije. Oni vode mlade prema punom kršćanskom životu pomoću cjelovitog razvoja koji polazi od okolnosti u kojima se nalaze. Tako odgoj i evangelizacija, življeni u bliskom međuodnosu, tvore jedinstven put i međusobno se obogaćuju (Chávez Villanueva, 2009b).

Budući da vjera postaje beznačajna u kulturi i životu, mladi postaju nezainteresirani za religiozni svijet i otuđuju se. Stoga odgajatelj po Boscovom primjeru želi kod mladih potaknuti i produbiti otvaranje prema religioznom smislu života. Uvjeren je da evanđelje prihvaća njihove istinske izričaje, preporuča ono što je u čovjeku krhko i obogaćuje ga (Ruffinatto, 2007). Odgojno djelovanje ukorjenjuje se izravno u evanđelju, prihvaća karakteristične crte preventivnog sustava i pretvara se u angažman na stvaranju odgojnih zajednica. U kršćanskom propovijedanju i svjedočenju Kristovo je uskrsnuće dalo novu dimenziju životu i stvarnosti iz koje izranja nov svijet, koji neprekidno prožima naš život, preoblikuje ga i privlači. Odatle zahtjevan angažman koji svakog kršćanina poziva da u samome sebi produbi tu novost, koja jedina može darovati nadu i radost, povjerenje u život i optimizam prema budućnosti (Ruffinatto, 2007).

Poziv na prihvaćanje života kao evanđelja pretpostavlja i djelovanje za evanđelje života, a to znači dopustiti da nas vodi Božja ljubav prema životu. Stoga se postavlja pitanje o radu svake odgajateljice i odgajatelja, što se izriče kao služenje usmjereno prema svima, ali posebno prema onima koji su na neki način zakinati: djeci, siromašnima, bolesnima, starcima. Izvorna novost evanđelja života postaje

tako srž poruke, sadržaj i cilj svakog pojedinog odgojnog projekta, duša zajedničkarskog razlučivanja (Ruffinatto, 2007).

Bosco sa svojim dječacima ima odnos koji je istodobno dovoljno blizak da se može suosjećati i dovoljno dalek da se može utjecati na izgradnju osobnosti. „Takvim primjerom osoba odgajatelja svjedoči evanđelje koje je uz sakramente glavni motivator djelovanja“ (Koščak, 2012, str. 94). Odgojna komponenta tako uključuje i religioznu dimenziju. U njegovu globalnom projektu čisto misionarska dimenzija uključuje konkretno širenje kraljevstva Božjeg posebno u krajevima Pampa i Patagonije, gdje ogromni narod s civilizacijom očekuje vječni spas (Braido, 1992). Ipak, pozivanje na klasične obrasce nije samo puko ponavljanje, jer se ucjepljuje u perspektivu temeljno humanističko-kršćanske cjelovitosti, koja obilježuje čitav projekt (Braido, 1992).

Boscov projekt svedeni je na formulu: *civilizirati (ili odgajati) evangelizirajući, evangelizirati civilizirajući (ili odgajajući)* (Braido, 1992, str. 51). Ova se formula razvija i tumači. Formula izražava harmoniju i upućenost dviju različitih aktivnosti po kojoj jedna drugoj jamči njezin legitimni prostor: evanđelje ne poništava niti potiskuje kulturu, civiliziranost ne potiskuje evanđelje (Braido, 1992).

5. ZAKLJUČAK

Nakon pregleda Boscovih misli, ideja i postavki može se zaključiti kako je nužna pretpostavka odgoja i ljubav. To je Boscova temeljna filozofsko-odgojna postavka koja ga stavlja u tradiciju velikih praktičara odgoja. Odgoj je istodobno dar, zadaća i zahtjevno predanje (Nanni, 2014). Ona postaje temeljnim pokretačem pedagogije Ivana Bosca. Danas, kada se suočavamo sa izazovima suvremenog doba, povijesni primjer Bosca služi svima da se ugledaju te svoje odgojno djelovanje podlože ljubavi. Bosco kao da vraća ugled odgajateljskoj i pedagoškoj profesiji na način da pokazuje kako je moguće postizati dobre i izvrsne odgojne rezultate (Golubović i sur., 2016). On naglašava kako odgoj može promijeniti čovjeka. Svojim primjerom on nas poziva da ne biramo nama lakša rješenja u odgoju i da ustrajemo u svom radu, jer odgajateljska profesija može mnogo postići ako se koriste primjerene metode. Ako učitelji, stručni suradnici, prosvjetari, odgajatelji i svi drugi odgojno-obrazovni profili izvuku iz Boscove pedagogije ono najbitnije i primjene u svom radu gdje jesu, tada svaka pedagogija postaje pedagogijom djelotvorne ljubavi. Svojim temeljnim pedagoškim idejama Bosco je dao „institucionalnu, proceduralnu, pravnu i povijesnu povezanost“ (Nanni, 2014, str. 18).

Ivan Bosco smatra se idealom suvremenog odgajatelja među svojim sljedbenicima (Sirovec, 2003) upravo prema vrijednosnom sustavu koji je zastupao na nov i uvjerljiv način. Veličina Boscovog odgoja je u samoj činjenici da je želio svoj život potpuno darovati za mlade, za njihov odgoj i uspjeh, kao ljudi i kao kršćana. Bosco je čovjek koji je uvijek spreman pravovremeno i kreativno odgovoriti na konkretne potrebe mladih te se predano suočiti s problemima. Bosco je i nadasve čovjek srca, štoviše, njegova se pedagogija poistovjećuje s njegovim djelovanjem. Njegova pedagogija nije toliko teorija ili sustav koliko pedagogija koja proizlazi iz njegova života, iz onoga što Bosco živi, iz njegova osobnoga življenog primjera (Ruffinatto, 2009). Ivan Pavao II. u pismu *Juvenum Patris* ističe kako je u Boscovom pedagoškom prijedlogu uspjelo jedinstvo tradicionalnog i novog, odnosno jedinstvo bitnoga i prolaznosti povijesnoga (Nanni, 2014).

„Don Boscov preventivni sustav je kulturna, pedagoška i odgojna baština Crkve, laičke talijanske, europske i svjetske pedagogije“ (Nanni, 2014, str. 60). Ljepota i sloboda Boscovog odgojnog sustava je u tome što je lišen svake krivične

kazne, strogog ukora, ponižavajućih i uvredljivih riječi te teških i lakih zaušnica. Oni koji su opomenuti postaju naši prijatelji više nego prije te tako ne ostaju potišteni. Iz takvih iskustava odgajanci izrastaju kao bolje osobe, osobe spremne na mijenjanje sebe i svojih postupaka na bolje. U takvom odgoju loše se stvari zaboravljaju i više ih se ne spominje. Nikada se ne traži osveta i uvijek se lako oprostiti. Sloboda, povjerenje, slatkoća u govoru i djelovanju zadobivaju svakoga.

Bosca osobno smatram jednim od većih uzora u povijesti pedagogije, a njegov vrijednosni sustav mi je vrlo blizak kako po životu tako i po vlastitom odgoju. Ovaj svetac, koji je uvijek s lakoćom prisvajao srce svakog mladog čovjeka, dao je svojim primjerom konkretne upute za uspješan odgoj. Od njega možemo naučiti kako je zapravo vrlo malo dovoljno da bi se postigao veliki učinak. Pri tome mislim na jednostavnost i pristupačnost u odgojnom radu koji uključuje puno strpljivosti, zalaganja i ljubavi. Boscov odgojni sustav, kada se primjenjuje, nedvojbeno vodi odgajnika prema uspjehu, omogućuje mu zdrav razvoj tako da može izrasti u zrelu, poštenu i dobru osobu koja će uvijek cijeniti temeljne ljudske vrijednosti.

LITERATURA

1. Bosco, I. (2013a). *Don Bosco govori mladima: ono što je Don Bosco govorio svojim mladima, a što mi danas više ne govorimo*. Zagreb: Hrvatska salezijanska provincija.
2. Bosco, I. (2013b). *Pismo iz Rima*. Zagreb: Hrvatska salezijanska provincija.
3. Bosco, I. (2013c). *Preventivni sustav*. Zagreb: Hrvatska salezijanska provincija.
4. Bosco, I. (2018). *Uspomene iz Oratorija*. Zagreb: SALESIANA d.o.o.
5. Bosco, T. (2003). *Misli – Don Bosco*. Zagreb: Katehetski salezijanski centar.
6. Bosco, T. (2012). *Ukrali ste mi srce*. Zagreb: SALESIANA d.o.o.
7. Braido, P. (1992). *Don Bosco između projekta i utopije*. Zagreb: Katehetski salezijanski centar.
8. Chiavarino, L. (2013). *Don Bosco se smije*. Zagreb: SALESIANA d.o.o.
9. Corallo, G. (2017). *Salezijanska odgojna metoda – Don Boscova baština*. Zagreb: SALESIANA d.o.o.
10. Ferrero, B. (2009). *Sretni roditelji s don Boscovim sustavom*. Zagreb: SALESIANA d.o.o.
11. Nanni, C. (2014). *Preventivni sustav danas*. Zagreb: SALESIANA d.o.o.
12. Sirovec, I. (2003). *Sveci, 128 životopisa i poruka*. Đakovo: U pravi trenutak.

Elektronički izvori:

1. Canino Zanoletty, M. (2011). Don Bosco, animator za zvanja. *Kateheza: časopis za vjeronauk u školi, katehezu i pastoral mladih*, 33(1), 5-26. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/112582> (10.07.2019.)
2. Casella, F. (2005). Prema novom uobličavanju preventivnog sustava. Duhovnost – odgoj – društvenost. *Kateheza: časopis za vjeronauk u školi, katehezu i pastoral mladih*, 27(3), 217-232. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/113802> (10.07.2019.)
3. Chávez Villanueva, P. (2009a). Odgoj i građanstvo. *Kateheza: časopis za vjeronauk u školi, katehezu i pastoral mladih*. 31(3), 197-212. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/113119> (10.07.2019.)

4. Chávez Villanueva, P. (2009b). Salezijansko poslanje i ljudska prava, posebice prava maloljetnika. *Kateheza: časopis za vjeronauk u školi, katehezu i pastoral mladih* 31(1), 71-83. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/113140> (13.07.2019.)
5. Giraudo, A. (2007). Odgojno očinstvo: don Boscova pouka. *Kateheza: časopis za vjeronauk u školi, katehezu i pastoral mladih*, 29(3), 205-209. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/113740> (10.07.2019.)
6. Golubović, A., Polegubić, F., Beno, J. (2016). Suvremenost pedagogije djelotvorne ljubavi Sv. Ivana don Bosca. *Riječki teološki časopis*, 47(1), 135-154. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/170112> (10.07.2019.)
7. Koščak, M. (2012). Prevencija poremećaja u ponašanju prema don Boscovu modelu. *Kateheza: časopis za vjeronauk u školi, katehezu i pastoral mladih*, 34(1), 64-95. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/112084> (13.07.2019.)
8. Mandić, M. (2007). *Snoviđenja svetog Ivana Boska*. Preuzeto s <http://www.svantun-rijeka.hr/upload/knjige/SnovidjenjaSvIvanaBoska.pdf> (15.07.2019.)
9. Morrison, J. (2009). The Educational Philosophy of St. John Bosco („A Claim about a Moral Ideal and an Articulation of Faith“) and the Twentieth Century's Conversation about Education. *Theology Annual*, 30, 131-173. Preuzeto s <http://archive.hsscol.org.hk/Archive/periodical/abstract/A030E.pdf> (12.07.2019.)
10. Ruffinatto, P. (2007). Ivan Bosco, promicatelj života pomoću odgojnog djelovanja. *Kateheza: časopis za vjeronauk u školi, katehezu i pastoral mladih*, 29(3), 210-219. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/113741> (12.07.2019.)
11. Silov, M. (2014). Pedagoške ideje don Bosca, Makarenka i Neilla. Napredak: časopis za pedagojsku teoriju i praksu, 156(1-2), 211-217. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/166165> (12.07.2019.)

KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA

Dorotea Glavina rođena je 10. prosinca 1995. godine u Čakovcu. Živi u Prelogu gdje je pohađala osnovnu školu i opću gimnaziju. Srednjoškolsko obrazovanje završila je 2014. i iste godine upisala Učiteljski fakultet u Zagrebu – Odsjek u Čakovcu, smjer učiteljski studij, modul odgojne znanosti. Stručno-pedagošku praksu za vrijeme studija obavljala je u Prelogu, Maloj Subotici te u Novom Vinodolskom. Od stranih jezika razumije, govori i piše engleski jezik, a njemački jezik razumije, piše i govori na početnoj razini.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Ja, Dorotea Glavina, izjavljujem da sam ovaj diplomski rad, na temu Filozofsko-odgojne postavke u pedagogiji Ivana Bosca, izradila samostalno uz vlastito znanje, uz pomoć stručne literature i mentora doc. dr. sc. Draženka Tomića.

Dorotea Glavina